

Framsidan

Aktuellt magasin om biblioteksfrågor från Kultur i Väst | Nr 3 | 2013

I läsningens landskap

Naturen ökar läskunnigheten

I huvudet på en läsambassadör

Maja Lundgren om sitt bibliotek

Mera till samma?

Läsandet förändras också över tid och idag läser vi på många olika sätt. Med e-böcker når vi kanske andra grupper än de som lånar pappersböcker på biblioteken. Lokala undersökningar i några Stockholmskommuner pekar åt det hållet. Däremot visar SOM-institutets senaste stora undersökning att eboksläsarna tvärtom inte skiljer sig från de som läser pappersböcker eller från våra bibliotekslåntagare. Den senaste folkbiblioteksstatistiken visar att antalet individer som besöker och använder våra bibliotek sjunker stadigt över tiden. Ändå är totalen gällande både besök och utlån relativt stabil på en hög nivå. Det är tydligt att de som använder våra bibliotek ökar sin användning. Så länge jag kan minnas har biblioteken arbetat för att nå nya låntagare. Men det verkar som att vi snarare ger mer till samma.

Om vi ser till rummet, utbudet och kompetensen så finns det mycket att göra för att nå nya grupper. Det kanske krävs att vi lyfter oss utanför biblioteklokalen och söker upp användarna. Det har byggts många nya stora bibliotek men kanske kommer det framöver att satsas på mindre varianter som ligger där folk finns. I Göteborg finns 300m², om än tillfälligt. I Stockholm har vi Sture och från 1 september Slussenbiblioteket. Vi ser också att antalet event på biblioteken ökar kraftigt. Det bidrar idag starkt till att folk kommer till biblioteken.

Ska vi nå nya grupper så måste personalen bli aktiva läsarförmedlare och då måste vi kunna möta användarna på deras villkor samtidigt som vi ska förädla vår kompetens gentemot de grupper som håller oss under armarna.

Ibland hör jag 40-åriga män säga att de inte hinner läsa eftersom det är så mycket med karriären och allt annat i livet. De här männen är viktiga för flera av dem har barn i åldrar där de börjar lära sig språket och börjar läsa. Forskaren Gunilla Molloy vid Stockholms universitet skrev i DN 8 april i år att pojkar läser bara om män också läser. Det är en stark inriktning på att skolan ska lösa mycket men Molloy menar att vuxna i det omgivande manssamhället måste visa att det är viktigt att läsa annars gör inte sönerna det. Visst borde vi hinna läsa och ändå träna, skjutsa barn till olika aktiviteter, få i båten och göra karriär.

Regionbibliotek Stockholm har precis avslutat ett projekt ”Att läsa är också en sport” där vi genom de lokala biblioteken tillsammans med SISU-utbildarna bjöd in pojkgrupper till biblioteken. Det blev alltså ett träningspass på bibblan. Där fick de ta del av en utställning gjord av Riksidrottsmuseet med bland annat filmade intervjuer med läsande idrottsstjärnor, lyssna till läsambassadören Johan Unenge, bokprat och få en bokpåse. Precis som på träningarna var flera pappor med och några uttryckte sin förståelse för varför det är viktigt att även de läser. Det görs en del sådana här försök från biblioteks sida att samverka med idrottsföreningar och det är ett sätt att nå gruppen pojkar.

Biblioteken arbetar fantastiskt med barn och unga men sämre med vuxna. Ett sätt att få fler vuxna att läsa är att försöka närma sig arbetsplatserna. Ett lyckat initiativ är Vägkrogsbiblioteken som har tio år på

Framsidan breddar ambitionen att främja intresset för biblioteksfrågor. Vi kommer löpande bjuda in olika skribenter som får skriva Framsidans inledning. Först ut är regionbibliotekarie Krister Hansson, på Regionbibliotek Stockholm.

nacken och som startades av fackförbunden Transport och Handels men utan någon inblandning från bibliotekens sida. När det första vägkrogsbiblioteket invigdes rapporterades det om detta i Dagens Nyheters bilaga Motor. När vi lät Nina Frid, utvecklingsledare i Huddinge, göra en studie vad gällde arbetsplatsbibliotek så var det noll intresse bland landets folkbibliotek. Varför är det fel att försöka nå vuxna på deras arbetsplatser? Det behöver inte vara samma upplägg som på 70-talet eftersom arbetsplatserna är anorlunda idag. Tvättstugebibliotek är ett annat sätt som har utvecklats runt i landet. ABF har tillsammans med Författarförbundet, Dyslexiförbundet, En bok för alla, fackförbund och andra startat ett läslyft för att öka läsandet. Det är bara för biblioteken att haka på och försöka skapa nya sätt att nå nya grupper.

För visst ska vi ge mera till samma men vi ska även ge mera till flera.

Krister Hansson
Regionbibliotekarie,
Regionbibliotek Stockholm

Foto Helén Andersson

Framsidan

Tidningen Framsidan ges ut av Kultur i Väst som är en förvaltning inom Västra Götalandsregionen.

Framsidan ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor.

Ansvarig utgivare:
Fredrik Svedemyr

Redaktörer:
Helén Andersson
Fredrik Svedemyr

Redaktionsråd:
Helén Andersson
Rebekka Rundberg
Fredrik Svedemyr
Kerstin Wockatz

Layout och bildhantering:
Kerstin Strömberg
Fredrik Svedemyr

Kontakt:
Framsidan
Kultur i Väst
405 44 Göteborg
Tel: 031-333 51 00
redaktionen@framsidan.net

Webbplats:
www.framsidan.net

Prenumeration och adressändring:
www.framsidan.net
prenumeration@framsidan.net

Illustration på omslaget:
Sofia Wegraeus

Tryck:
Cela Grafiska
ISSN-nummer
1651-1271

Vid efterfrågan går det att få Framsidan inläst
Hör av dig till
lars.bred@kulturivast.se
Tel: 031-333 51 88

Innehåll

Mera till samma?	2
Regionbibliotekarie Krister Hansson inleder	
Fakta eller fiktion?	5
Klassificering och gränslandet mellan fakta och fiktion	
Det handlar inte bara om fakta	7
Nätverket Gläfs jobbar med faktaboken i skolan	
Han levererar inga enkla svar	9
Författaren Peter Ekberg vill stimulera kreativt tänkande	
Naturen ökar läskunnigheten	11
Naturbibliotek främjar läsning och bygger skolbibliotek	
Skolbiblioteksfrågan berör	13
Ny kartläggning av rörig skolbiblioteksfråga	
Musik och läsförmedling	15
Projektet som ger böckerna sina egna soundtrack	
Läsförmedling vid fotbollsplanen	18
Samarbete mellan fritids och bibliotek möter barn och unga i parken	
I huvudet på en läsambassadör	20
Johan Unenge om sina erfarenheter	
Kungälv kan bli meröppet	22
Utredning om meröppet på biblioteken talar om risker och fördelar	
Ny forskningsantologi om skolbibliotek	24
Forskare skriver om skolbibliotekens roller i förändrade landskap	
Kåseri: Om jag hade ett bibliotek	25
Maja Lundgren, författare	
Debatt	26
Erik Fichtelius – om att meta data	
Profilen – Staffan Rydén	28
Kulturchefen som inte flugfiskar	

Fakta eller fiktion?

En ny genre växer i bokbranschen, en litterär genre som blandar faktatexter och skönlitteratur. Var hamnar dessa böcker på biblioteket? Hur klassificeras de? Och hur ser förlagen på genren? Framsidan har mött en bokförläggare och två representanter från Kungliga biblioteket, KB, för att prata om klassificering och om gränsland och skillnader mellan facklitteratur och skönlitteratur.

Text och bild: Helén Andersson

Felicia Feldts ”Felicia försvann”, Göran Rosenbergs ”Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz” och Leif Zerns ”Kaddish på motorcykel”. Alla är de exempel på böcker i gränslandet mellan fakta och fiktion, och alla är de exempel på hur förlag, författare och KB ser på dem på olika sätt.

– Vi kan säga vad vi vill, men det är KB som bestämmer, menar Svante Weyler, förläggare på Weyler förlag. I princip tycker jag att det är författare och förlag som ska avgöra vad en bok har för genre.

– Det är inte så att vi sitter här och bestämmer allting, säger Harriet Aagaard som arbetar som klassifikationsansvarig på Libris-enheten på KB. När det gäller skönlitteratur följer vi sedan några år tillbaka i princip alltid författarens intention.

– Ibland gör vi ju fel, erkänner Olof Osterman, bibliotekarie som jobbar på Nationalbibliografin på KB. Som till exempel Leif Zerns ”Kaddish på motorcykel” som vi uppfattade som en självbiografi och klassade den som en sådan, medan förlaget presenterade den som en roman. När Bibliotekstjänst, BTJ, också presenterade den som roman, ändrade vi på den klassningen.

Kungliga biblioteket och klassificering

Det har inte alltid varit självklart för KB att

Gränsland Olof Osterman och Harriet Aagaard på KB.

– Det är just de här självbiografierna och skönlitteraturen, det är där det är svårast, menar Harriet Aagaard. Därför är det en bra modell att klassificera som författaren tänkt sig.

följa författarens intention. Man kan, om man vill förenkla, säga att förändringen började med Jan Myrdals böcker på 1980-talet. KB klassificerade böckerna som biografier, själv ville Jan Myrdal betrakta dem som skönlitteratur. Efter en hel del diskussioner blev det en kompromiss och böckerna dubbelklassades. Förr gavs det dessutom ut en svensk bokförteckning i tryckt form som det förstås heller inte var så enkelt att ändra i.

– Förr var det så att vi inte ville ändra när vi en gång satt en klassning, berättar Olof

Osterman. Den svenska bokförteckningen i tryck ville man ha intakt. Idag kan vi faktiskt ändra på oss.

– Långt tillbaka i tiden fick vi heller inte lika mycket och lika tydlig information från förlagen, tillägger Harriet Aagaard. Nu för tiden får vi ju förhandsposter från Bokrondellen, så det blir väldigt tydligt vad som är det ena eller det andra.

KB tar hand om all utgivning som sker i Sverige och en genre som ökar snabbt är egenutgivningen. Olof Osterman tar varje

dag ställning till ett stort antal medier, och när det gäller egenutgivningen finns ofta ingen information att hämta och han får göra en egen bedömning.

– Det är många som ger ut sina memoarer och vid en första anblick kan det se ut som en biografi, berättar Olof Osterman. Men när jag tittar lite närmre märker jag bland annat på dialogen när författaren lagt på lite. Så egenutgivaren hamnar oftast bland skönlitteraturen.

Svante Weyler och genreindelning

Förlaget Weyler förlag har en utgivning på cirka femton böcker om året. Det är så många manus förlaget hinner läsa och det är så många de hinner prata om, för, menar Svante Weyler, det är viktigt att varje bok ges den omsorg den kräver.

– När vi till exempel gav ut Felicia Feldts bok ”Felicia försvann”, hade jag gått igenom varenda rad i den. För om den har sanningsanspråk får vi inte lägga en enda replik i någon annans mun som den andra inte skulle bekräfta. Jag har ändå blivit kritiserad för att jag inte kontrollerat all fakta, att jag trott på författarinnan. En del av det som kallas fakta i boken är ju faktiskt hennes upplevelse av sin barndom, och det är ett slags fakta som faktiskt är sann om hon bara återgett dem bra.

Svante Weyler menar samtidigt att skönlitteratur inte alltid är det samma som lögn och påhitt. Han förtydligar genom att ta Karl Ove Knausgårds ”Min kamp” som exempel på att det också kan betyda struktur.

– Om jag varit förläggare skulle jag nog inte satt begreppet roman, för skildringen har ju sanningsanspråk. Men samtidigt har den en helt otroligt genomtänkt struktur och Knausgård säger ju själv att han minns sina upplevelser av sin barndom. Men han minns inte alla repliker.

När Göran Rosenberg 2012 belönades med Augustpriset för bästa skönlitterära bok, delades Sverige i två läger. Var det en biografi eller var det en roman? Svante Weylers svar är att det är en bok i gränslandet.

– Biografen rymmer skildringar av högt litterärt värde, så enkelt är det. Sedan betyder inte det att jag går med på allt som förlag och författare säger. Det finns de som kallar saker för en roman som inte är det, och det finns de som kallar saker för sanna som inte är det. Skälet till att man slirar på begreppen har nästan alltid kommersiella skäl.

Och det är av kommersiella skäl som det just nu finns en dragning mot det sanna i litteraturen, menar Svante Weyler. Han kallar det för ett nytt påfund i litteraturhistorien, att det är en slags exploatering av personliga livsöden och att det har att göra med en förändring av memoargenren.

– Memoarer var ju tidigare ganska klart definierade. De skrevs av människor sent i livet när de ville och kunde berätta sådant de inte berättat om tidigare. I dag är det svårt att föreställa sig en offentlig person som inte redan sagt allt när de blir pensionärer. Idrottsmän och popstjärnor bränner ju av sina memoarer redan i 25-årsåldern.

SAB eller Dewey

KB införde principen med att följa författarens intentioner när Nationalbibliografen började klassificera i Dewey år 2011. I det svenska SAB-systemet gjordes egna bedömningar som boken klassificerades utifrån.

– Men tanken var ju inte att lura läntagaren att tro att boken handlade om en sak när den i själva verket handlade om något annat, bedyrar Olof Osterman. Vi är, och var, väldigt noga med att skilja på facklitteratur och skönlitteratur, och idag hade till exempel Jan Myrdals böcker förmodligen fått Hc.01 från början, efter författarens intention. Men vi hade nog lagt till Självbiografiska romaner som ämnesord.

Att SAB-systemet är ett litet, svenskt system ger det vissa begränsningar och 2008 togs ett principbeslut om att förorda en övergång till Dewey-systemet på svenska bibliotek. I dagsläget klassificerar KB Nationalbibliografen i Dewey, de flesta forskningsbiblioteken har tagit steget fullt ut, men bara ett fåtal folkbibliotek har mer eller mindre

bytt system.

– En invändning är att klassificera skönlitteratur i Dewey-systemet, säger Harriet Aagaard. Och det finns komplikationer som till exempel att Dewey har samma nummer på enskilda författare när det gäller om, eller av, en bok.

En annan invändning mot Dewey-systemet har varit att en Deweyklassifikation ofta är mycket längre än den man vill ha på hyllorna.

– Jag har haft kontakt med personer i USA om att kunna få ut en lagom kort kod i Dewey-systemet så att man automatiskt när man hämtar en post på Libris också får en lagom kort kod att använda som hyllsignum. Det är också många bibliotek som vill att KB ska ta fram en nationell klartextstandard för hylluppsättning. Jag kommer att ha diskussioner med landets länsbibliotekarier om en sådan klartextstandard för barnlitteratur.

Oavsett system bryr sig biblioteksbesökaren säkert inte om vad det står på bokryggen, bara boken man söker går att hitta. Och i botten ligger ett system där vikten av att en bok får rätt benämning har betydelse för hur boken bemöts av recensenter och i vilken hylla den hamnar i bokhandel och på bibliotek. Svante Weyler hoppas att alla i branschen är noga med att ge en bok rätt klassificering.

– Slarvar man med definitionerna kan man lätt nöta ner både fiktionsbegreppet och den så kallade dokumentären. Det är också oerhört viktigt att både bibliotek och bokhandel har en känsla för var publiken tror att en bok kan stå, men jag kan tänka mig att biblioteken har problem med att allt färre böcker stämmer med det gamla klassificeringssystemet. Kanske är det dags för lite uppluckring av en del gränser, eller att man inför en sorts fria kategorier. En del säger att det är en resursfråga, fortsätter han. Det är det inte alls. Det handlar om inlevelse i vad en biblioteksbesökare borde möta. Det är en kvalitetsfråga, och kvalitet har man inte på tidsschemat. ■

Det handlar inte bara om fakta

En faktabok är inte alltid raka vägen till kunskap. Den kan vara en vandring i landskap som handlar mer om att kunna gestalta en känsla. En känsla som i sin tur kan leda till en djupare förståelse. Men en bra faktabok kan också vara vägen till ökad läsförståelse.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

– På en rent textmässig nivå tycker jag en bra faktabok har en struktur som hjälper läsaren att förstå vad boken handlar om. Men framförallt tycker jag en bra faktabok har en personlig röst och vågar utmana, säger Johanna Petterson skolbibliotekarie på Ekdalaskolan i Mölnlycke.

Hon har jobbat som skolbibliotekarie i tolv år och har sett hur en bra faktabok kan bidra till både fördjupad kunskap och stimulera läsandet i vidare mening. Hon ser samtidigt behovet av att jobba aktivt för att stärka faktabok ställning i det litterära landskapet.

– Det finns ett nationellt nätverk för skönlitteratur på bibliotek, Näfs. Vi blev inspirerade att skapa ett liknande nätverk för facklitteratur och för två år sedan bildades Gläfs, Gruppen för läsning av facklitteratur i skolan, berättar Johanna vidare, som gick med i nätverket i samband med första träffen.

Inte bara fakta

Gruppen består till stor del av bibliotekarier, lärare, översättare, författare, folk från förlagsbranschen och forskare. Ett övergripande mål med nätverket är att guida läsare till facklitteraturen genom att bland annat informera skolans olika personalgrupper

Väcker frågor Nätverket Gruppen för läsning av facklitteratur i skolan, Gläfs, jobbar för att stärka facklitteraturens ställning. En bra faktabok kan bidra till reflektion, väcka intressanta frågor och löslust. Att jobba med facklitteratur i skolan kan också bidra till ökad läsförståelse genom att eleverna får jobba med olika lässtrategier.

och jobba med opinionsbildning. Gläfs vill även påminna om faktabokens värde som lärobok och som källa till njutning.

– Mycket har med författarens förmåga och engagemang att göra. Men jag tycker att faktaböcker ofta innehåller berättelser om världen som är spännande, överraskande, märkliga, upprörande. I de bästa stunderna glömmer man att man lär sig något och rycks bara med, säger

Johanna.

Den här typen av läsupplevelse gör också att faktaboken inte enbart har ett värde som lärobok i den meningen att den ska generera någon slags kunskap. En engagerande faktabok kan också vara en del i det läsfrämjande arbetet.

– Alla människor, barn eller vuxna, är inte alltid så tilltalade av fiktion. Vi vill att det vi läser ska vara ”sant” i någon mening.

Eftertanke Bibliotekarie Johanna Pettersson (tv) samtalar tillsammans med matteläraren Birgitta Skagius med en grupp elever i åk 7 om olika texter de läst. Det är en del i att jobba med mer reflexiv läsning, där eleverna får resonera kring texterna: – Det är roligt. Man lär sig tänka på ett annat sätt, säger Albin Insgård närmast i bild.

Man kan beklaga det, men jag tycker att det är bättre att tänka att goda faktatexter också är berättelser som hjälper en att förstå världen och människan på sätt och vis. Sedan är det viktigt med frivillighet när det gäller läsfrämjande och att elever inte känner att det finns regler för vad man får och inte får läsa, fortsätter Johanna.

Läsfrämjande

Gläfs genomförde under 2012 ett projekt bland annat på Snösätraskolan i Stockholmsförorten Rågsved och Ekdalaskolan i Mölnlycke. Syftet var just att lyfta in facklitteraturen i undervisningen för eleverna i årskurs 8 och 9. På Ekdalaskolan jobbade niorna med en text ur Peter Englund's bok "Brev från nollpunkten". Det är en samling historiska texter som på olika sätt belyser 1900-talets mörka sidor, om Hitler, Stalin, förintelsen och andra mörka fläckar i 1900-talets historiska panorama.

– Niorna hade redan jobbat med andra världskriget och förintelsen. En del tyckte det var svåra texter. Men det var också elever

som sa att efter de hade läst boken verkligen förstod vad ondska är, berättar Johanna vidare.

Eleverna i årskurs åtta hade identitet och ursprung som tema och läste Alexandra Pascalidou's "Bortom mammas gata", som är en självbiografisk skildring av hennes flykt till Sverige, uppväxten och karriären.

– Många av eleverna hade själva erfarenheter av flykt från andra länder och kunde möta hennes livsresa på ett bra sätt, fortsätter Johanna.

Just valet av böcker är centralt för att skapa en bra läsoplevelse. Här är också samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier betydelsefullt. Johanna Pettersson har en bra kontakt med lärarna där hon jobbar och känner sig som en självklar del av skolan. Tillsammans med lärarna kom de fram till att eleverna skulle jobba med lässtrategier för en mer aktiv och reflekterande läsning. Istället för att bocka av rätt svar på ett antal frågor var tanken att eleverna i grupper skulle reflektera kring böckerna utifrån olika frågeställningar.

– En grupp kunde exempelvis prata om den röda tråden, en annan om svåra ord och en tredje om vilka förväntningar de kunde ha på innehållet i böckerna, berättar Johanna Pettersson.

En känsla av närvaro

Elever i skolan är idag bekanta med läroböckernas något sterila format, där författaren helst inte ska synas i texten. Johanna Pettersson ser ett behov av att lyfta in de mer personliga skildringarna. Inte minst i en tid som präglas av en ständig balans mellan tunna och djupa fakta.

– Jag tänker att du ibland läser facklitteratur som skönlitteratur. Varför ställer du dig i kö för att läsa en bok om Jerusalem? Det är för att du vill vara med och känna att du är där. Fakta finns på nätet. Men när vi talar om facklitteratur när den är som bäst, så är det någon som har tagit sig tid att vända och vrida på en fråga. Vi behöver både den snabbt tillkomna faktan och den mer långsamma, säger hon. ■

Han levererar inga enkla svar

Hur gör man fakta av utomjordiska varelser och intergalaktiska resor? Gränsen mellan fakta och fiktion kan ibland vara tunn. Men för författaren Peter Ekberg handlar en faktabok inte enbart om enkla ja eller nej-svar på olika frågor. Med vetenskapen i botten vill han snarare väcka nyfikenhet och stimulera till ett kritiskt tänkande.

Text: Fredrik Svedemyr

– Jag tycker man ska kunna prata om allt och tror att det finns ett sug efter mer resonerande faktaböcker, där ett ja eller nej inte är självklart. En bra faktabok ska ge dig fakta och kunskap. Den ska också hjälpa dig att tänka kreativt och öka förmågan att se saker ur nya vinklar, säger Peter Ekberg.

Han debuterade som författare 2009 med boken ”Tänk själv – en inspirationsbok för unga filosofer.” Målet med boken var att visa vad filosofi är och lyfta fram själva frågandets natur för läsaren. Senast fick hans bok ”Tänk robot” tredjepris i Bokjuryns faktabokskategori.

– Mina böcker liknar kanske mer en akademisk diskussion. De har en resonerande ton. Finns det liv i universum? Kan en robot tänka? Det handlar om att ge argument för eller emot och det finns inga enkla svar. Argumenten i robotboken är argument du kan få höra om du läser filosofi eller robotik. Det är inget jag har hittat på. Jag har valt teman i mina böcker som kanske inte varit berörda i barn- och ungdomslitteraturen på det här sättet tidigare, säger Peter Ekberg.

Kunskapens rötter

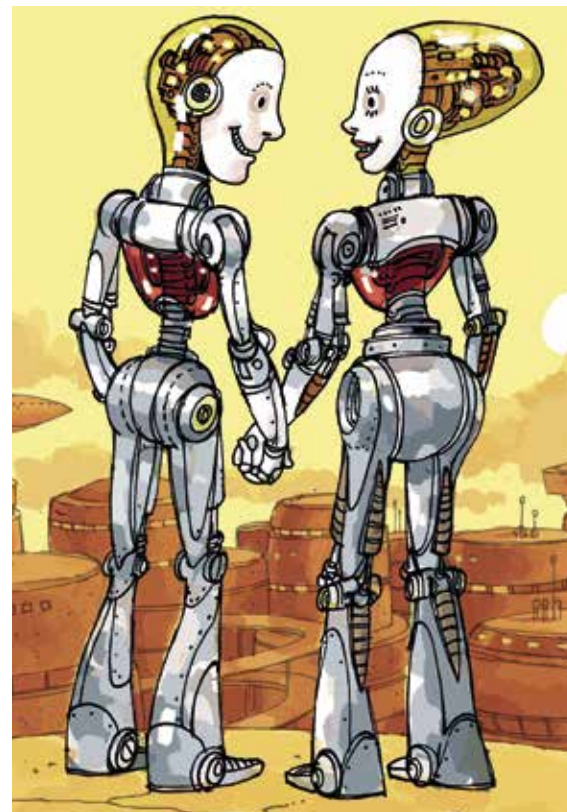
För Peter Ekberg är det viktigt att hans faktaböcker har en grundläggande respekt för sitt ämne.

– Det handlar mycket om att kunna presentera materialet på ett bra sätt och samtidigt behålla ett akademiskt värde i det jag skriver. Det är svårt att popularisera och man kan förenkla för mycket. Då kan innehållet bli missvisande. Det får inte bli innehållslöst, fortsätter han.

Han har själv rötter inom både filosofi och astronomi. Peter när också ett stort intresse för rymdens mysterium sedan barn domen.

– Jag älskade faktaböcker om rymden när jag var liten. De fick mig direkt att gå ut själv och titta på stjärnorna vilket var en lustig bonus. Egentligen bottnar alla böcker jag skriver i ett stort intresse. Jag tror att det är viktigt med ett personligt engagemang, inte minst när man skriver för barn och unga. Det är förstås också viktigt att ha kunskap i ämnet. Personligen skulle jag inte vilja yttra mig i en fråga om jag inte var grundligt insatt, säger Peter Ekberg.

Samtidigt som han har en akademisk bakgrund, blir hans böcker också faktagranskade. ”Tänk själv” av två doktorer i filosofi och boken ”En biljett till stjärnorna – om att resa i rymden” – granskades av ingen mindre än den svenska astronuten Christer Fuglesang. Men även om det finns en kärna av hårda fakta, så handlar det även om att

Stora tankar Författaren Peter Ekberg har jobbat med olika illustratörer i sina faktaböcker. Han framhäver att en bra faktabok inte bara ska ge fakta och kunskap, utan även stimulera ett kreativt tänkande. Illustration: Anders Nyberg i boken Tänk robot.

skapa trovärdiga frågeställningar kring saker som vi i dagsläget kanske inte har full kunskap om. Någonstans i detta gränsland möts också fakta och fiktion. I exempelvis boken "Aliens! Fakta om ufo och liv i rymden", blandar Peter Ekberg den senaste rymdforskningen med sina egna berättelser. I "Uppdrag Silverstjärnan" tar han ytterligare ett steg mot den fiktiva hörnan av den litterära ringen. Men så är det inte heller en faktabok.

– Boken "Uppdrag Silverstjärnan" har bland annat fått beröm för att rymdfarten

känns trovärdig. Den handlar om livet på generationsrymdskeppet Voya på väg till den avlägsna planeten Roxera. "Uppdrag Silverstjärnan" är min skönlitterära debut.

Inget snack

Peter Ekberg har jobbat som filosofilärare på en gymnasieskola. Han kan se värdet i att hitta den där balansen mellan fakta och ett mer resonerande upplägg.

– När jag började undervisa i filosofi började jag prata om att filosofi kan delas in i det här, och det här. Eleverna förstod

I gränslandet Peter Ekberg skriver faktaböcker med en reflekterande karaktär. Han har nu även skrivit en skönlitterär bok om att resa i rymden. Foto: Fredrik Svedemyr.

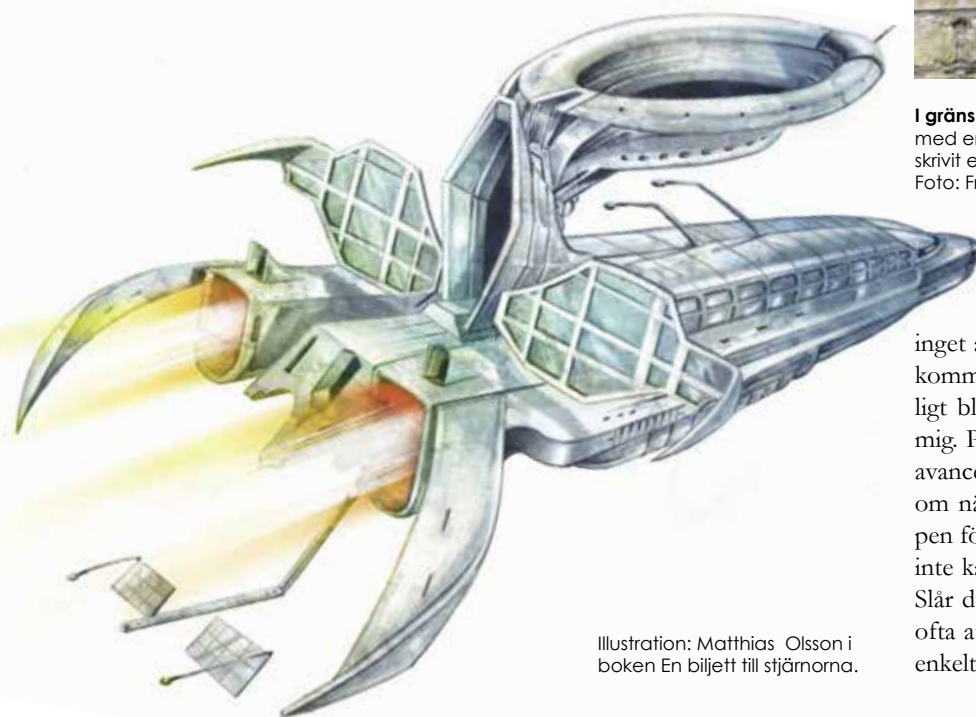

Illustration: Matthias Olsson i boken En biljett till stjärnorna.

inget av det jag sa. Tack för den läxan. Att kommunicera och göra materialet begripligt blev en grej. Det blev en passion för mig. Personligen tror jag på att öppna upp avancerad kunskap för alla. Jag tycker inte om när människor utestängs från kunskapen för att de saknar en viss utbildning och inte kan använda massa specialiserade ord. Slår du hål på vetenskapliga termer ser du ofta att det innehåller något förhållandevis enkelt, säger han. ■

Kultur berikar livet

Kultur i Väst

Naturen ökar läskunnigheten

Naturskolan i Asköviken i Västerås kombinerar fakta och läsning när pilotprojektet Naturbiblioteket nu blir bestående verksamhet. Naturbiblioteket vill dels öka barnens intresse för naturen, men också främja läsningen genom att barnen får vara med och välja böcker till sitt skolbibliotek.

Text: Helén Andersson

Linda Vestman, enhetschef för Naturskolan i Asköviken, och Anne Ljungdal, skolutvecklare, tillhör skolverksamheten i Västerås stad och jobbar båda med utvecklingen av pedagogik. Det var i en gemensam arbetsgrupp de började prata om att kombinera Naturskolan med läsning.

– Som skolutvecklare hade jag fått i uppdrag att utveckla skolbiblioteken i Västerås, berättar Anne Ljungdal. I min inledande kartläggning såg jag allvarliga brister som till stor del bekräftade Skolinspektionens rapport som bland annat visar att pojkar överlag är mer lässvaga än flickor. Forskning visar också att många pojkar lockas av att läsa faktaböcker och att det på skolbibliotek ofta är ont om just faktaböcker och kanske särskilt ont om böcker i NO-ämnena.

– Så syftet med projektet var att hjälpa till att berika skolbiblioteken med faktaböcker om djur och natur, öka lusten för läsande och öka resultaten för elever i NO-ämnena, tillägger Linda Vestman.

Barnens bibliotek

Naturskolan i Asköviken tar emot skolklasser från hela Västerås och erbjuder undervisning utomhus. Oftast handlar det om djur och natur, men det kan också vara matematik eller teambuilding som står på schemat.

Foto: Naturskolans arkiv.

Samarbete Anne Ljungdal och Linda Vestman hoppas att en samverkan mellan Naturskolan och skolbiblioteksutveckling i form av Naturbiblioteket ska ge resultat för elever i både NO och svenska.
Foto: Helén Andersson.

– Naturskolan är ett fungerande koncept som framförallt gagnar begreppsförståelsen, menar Linda Vestman. Och, tillägger hon, vi tror ju att om barnen får en riktig naturupplevelse, då kan vi också locka dem till att läsa om naturen efteråt.

Från och med i våras kan klasslärarna också välja till en stunds bokprat när de bokat in sig på Naturskolan. Då får klassen en presentation av Naturbiblioteket och Naturskolans pedagoger pratar om bokens betydelse, om egna läsupplevelser, varför man ska läsa och om varför det är viktigt med ett skolbibliotek.

– På frågan om hur de tror att böcker väljs till ett skolbibliotek har eleverna alltså ett självklart svar, skrattar Linda; för att man ska vilja läsa dem!

Barnen delas sedan in i mindre grupper där de ska komma överens om en bok de vill ta med hem till sitt eget skolbibliotek. Och ofta går det snabbt, berättar Linda. De vet vad de vill ha.

– Och vi har hela tiden varit ganska bestämnda med att det är eleverna som ska välja böckerna. För det är ju de som ska läsa dem. Och blir de osams om någon bok eller om flera väljer samma, får de bara ta flera. Böckerna läggs sedan i en kartong som de med en gång får ta med sig hem till sitt skolbibliotek.

– Det är ett myrstege på väg att bygga ett skolbibliotek, säger Anne Ljungdal. Och villkoren ser så väldigt olika ut. På en skola

har de satt upp böckerna längs en vägg i en korridor. Där tipsade vi om Ikeas tavelhyllor och att fotografera bokens framsida och laminera den så det blir som en tavla som markerar bokens plats i hyllan. Det är både lättillgängligt och synligt och eftersom böckerna verkligen lånas ut är hyllan ändå aldrig tom. Och korridoren är mer attraktiv nu än när den var kal.

Naturböcker

Vid en kartläggning av Västerås grundskolors skolbibliotek visade det sig att innehållet i de flesta till största delen bestod av skönlitteratur. Idén med Naturbiblioteket har därför också varit att hjälpa skolorna att reda ut vilka naturböcker som är bra. Och efter att ha jobbat som lärare på högskolan i tio års tid, kan Linda konstatera att det finns väldigt mycket naturfaktaböcker för småbarn, men nästan ingenting för senare delen.

– De hamnar på vuxenlitteraturen som inte alla klarar av, säger hon. Det finns fantastiska, uttömmande böcker med svårare text, men de tilltalar inte barnen. Det är ofta svårt att hitta bra naturböcker i skolbiblioteken.

Det har främst varit Anne som gjort ett urval av böcker från den leverantör som Västerås stad har avtal med. Böckerna har sedan faktagranskats av anställda biologer på Naturskolan.

– Vi har skött alla beställningar och sedan skickat en faktura till rektorn på aktuell skola på den faktiska bokkostnaden, berättar Anne. Och om barnen får välja tio böcker per klass och boken kostar mellan 130 och 150 kronor, handlar det ju inte om så mycket pengar. Så det har aldrig varit något problem, rektorerna vet ju att de har kniven mot strupen att få igång sina skolbibliotek.

Morot

Det är olika hur många böcker varje rektor väljer att bekosta. En del har godkänt tjugo, andra tio och en del har svårt att bekosta någon bok över huvud taget. De skolor som har det extra svårt stöttar Anne med ett ekonomiskt bidrag så att de också kan bygga upp ett skolbibliotek med naturböcker.

– Vi fick 100 000 i litteraturstöd från Kulturrådet som kommer väl till pass, säger hon. Men bidraget är inte utan motprestation. Skolan måste komma med en handlingsplan för ett skolbibliotek, och har man en handlingsplan hoppas jag att man tänkt till, och då är det kanske ännu större chans att det faktiskt blir ett skolbibliotek. Så stödet är också tänkt som en morot.

Naturbiblioteket har varit i gång alldeles för kort tid för att man ska kunna se några resultat, men de skolor som deltog i vårens pilotprojekt har redan kunna konstatera att fler pojkar läser och är mer på hugget.

– Jag blir alldeles varm i hjärtat när jag hör det, ler Anne.

– Vi har definitivt utvecklat en verksamhet vi vill fortsätta utveckla, säger Linda. Och eleverna gillar verkligen den demokratiska delen att de är med och bygger upp sitt skolbibliotek. De tar det väldigt seriöst och på frågan varför de tror att deras rektor vill att de ska vara med svarar de självsäkert: Vi vet ju vad vi vill läsa så det är ju klart!

– Även om Naturbiblioteket här i Västerås är en liten grej, så känner jag i magen att det här kommer att bli hur stort som helst, fortsätter Anne leende. För vi ser redan kvaliteter. ■

Skolbiblioteksfrågan berör

Skolbibliotekens situation och framtid kommer att diskuteras på många seminarier på höstens Bokmässan i Göteborg. Bland annat kommer Kungliga biblioteket, KB, tillsammans med Malmö stadsbibliotek att presentera den kartläggning de gjort av en till synes rörig skolbiblioteksfråga.

Text och bild: Helén Andersson

Samarbeta mera Malin Gillberg menar att skola och skolbibliotek har samma målgrupp i eleven och att de behöver arbeta närmre varandra.

Sedan årsskiftet har Malin Gillberg från Malmö stadsbibliotek och Elin Lucassi från KB jobbat med att kartlägga vilka intressenter det finns i skolbiblioteksfrågan, vilka det är som har mandat i frågan och vilka som kan agera i frågan.

– Vi har bland annat tittat på vad de olika aktörerna sagt om skolbibliotek, berättar Malin Gillberg. Och det är väldigt tydligt att när skolan uttalar sig har de ett skolperspektiv, och när biblioteket uttalar sig har de ett biblioteksperspektiv. Det händer att de möts, men för det mesta är det mest krokar.

Kartläggning

Kartläggningen startade i samband med KB:s förändrade uppdrag som också inbegriper skolbiblioteken, och tillsammans med Malmö stadsbibliotek satte de sig ner och funderade över vad det egentligen är som efterfrågas vad gäller skolbiblioteksfrågan.

– Det blev väldigt tydligt att det saknas riktlinjer, säger Malin. I Skollagen är det väldigt mycket fokus på lokalen och enligt skolbiblioteksstatistiken som KB tagit fram är det väldigt, väldigt många som fortfarande saknar skolbibliotek helt.

Malin Gillberg och Elin Lucassi valde att titta på alla de anser vara verksamma inom området från beslutande politiker till skolbibliotekarier och lärare.

– Egentligen är det ju ganska enkelt när

det bara är två som ska mötas, skola och biblioteksvärld. Ändå är det en sådan komplex fråga, menar Malin och berättar hur de dammsugit alla tänkbara dokument på vad som sagts eller skrivits i frågan i jakt på uttalande från alla håll. De har tittat på vad som publicerats på webben, de har sökt i artikeldatabaser, de har gått till offentliga dokument som skol- och biblioteksplaner och de har läst skrifter och uttalande från intresseorganisationer som Svensk biblioteks-förening och DIK.

– Ändå är det ingen heltäckande kartläggning, påpekar hon. Den innehåller inte allt som sagts av alla utan det är ett urval av så mycket som möjligt av det vi hunnit samla in. Vad vi ville var att få en bild av den signal de berörda officiellt visar utåt.

Huvudspår

Under arbetet med kartläggningen valde Malin Gillberg och Elin Lucassi att rikta in sig på skolledarna som en huvudmålgrupp eftersom de sett tydliga signaler av oro från den gruppen. Många skolledare och rektorer har ingen kunskap om skolbibliotek och plötsligt har de ett krav på sig de inte kan hantera.

– Det slutgiltiga mandatet ligger hos skolledaren och för att visa att det är de som måste ta sitt ansvar vill vi trycka extra på det, säger Malin. Det var ett av huvudspåren vi

kom fram till, fortsätter hon. Det andra spåret är bemanningsspåret, att det måste finnas kompetent personal i ett skolbibliotek, och det är skolledarna som ansvarar för detta.

Samtidigt menar många att lägen är oundgänglig som bara säger att det ska finnas ett skolbibliotek inom rimligt avstånd och att det ska finnas resurser. Skolinspektionen har inget vasst vapen att ta till och det rör till det för både skolbibliotekarier och skolledare, menar Malin.

– Vår kartläggning handlar ju egentligen om vad intressenterna sagt om vad som är väl fungerande skolbiblioteksverksamhet och vi har ju inte undersökt huruvida de har ett skolbibliotek eller hur de ser på det. Och vi har sett att det finns en enorm spännvidd,

inte bara mellan resurser och förutsättningar, utan att skolan tänker på ett sätt och biblioteket på ett annat. Vi menar att det är viktigt med samarbete, att skolbiblioteken inte är en separat del. Och kunde det formuleras från politiskt håll skulle det få större genomslag och göra det lättare att starta upp arbetet.

Uppföljning

Malin ser kartläggningen som ett första steg och hoppas nu att de ska få möjlighet att fortsätta sitt arbete med en genomlysning på vad som faktiskt görs runt om i landet. Kanske i form av ett antal skrifter med goda exempel som kan fungera som stöd för skolledare.

– Det får inte bli en checklista, utan mer

inspirerande tips på hur man kan arbeta för att känna sig mindre osäker som skolledare och kanske lite stärkt som bibliotekspersonal. ■

Fakta

Hela kartläggningen finns på KB:s webbplats och kommer att presenteras på Bokmässan i Göteborg fredagen den 27 september.

Kultur i Väst satsar stort

Kultur i Väst utökar i år sin medverkan på Bokmässan genom att ha verksamhet i såväl monter som på Biblioteks- & Berättarscenen.

Text: Helén Andersson

Kultur i Väst ansvarar i år för Biblioteks- & Berättarscenen som kommer att fyllas med totalt 45 programpunkter där författarsamtal, biblioteksrelaterade seminarier, föreläsningar, prisutdelningar och litteraturquiz avlöser varandra. Nytt för i år är också författarsigeneringar i Kultur i Västs monter där också Barnens Bibliotek är på plats med en alldeles ny Barnbokskatalog och där det finns rum för möten och mingel.

Bland de totalt 120 medverkande på Biblioteks- & Berättarscenen är 90 författare, och bland dessa finns i år många deckarförfattare.

– Det är ett stort deckarutbud och en stor

chans att du träffar din egen favoritförfattare, säger Gunnar Södow, litteraturkonsulent på Kultur i Väst.

– Vi har också ett gäng riktigt bra ungdomsboksförfattare som intervjuas på Bib-

lioteks- & Författarscenen, berättar Eva Fred, litteraturkonsulent för barn och unga på Kultur i Väst. Några man inte ska missa är Jenny Jägerfeld, Christin Ljungquist och Sara Kadefors som alla är aktuella med nya böcker. ■

Fakta

Monter och Biblioteks & Berättarscenen finns i E-hallen, E 02:21, och är i år samarrangemang mellan Kultur i Väst, Regionbibliotek Stockholm och Svenska Deckarakademin.

Musik och läsfrämjande

A close-up, slightly angled photograph of the headstock of a guitar. The headstock is made of a dark, polished wood. Six silver-colored metal tuning pegs are attached to the headstock, arranged in two rows of three. The background is a soft, out-of-focus bokeh of warm colors, suggesting a library or a warm interior.

Bibliotekarien Maria Apelmo längtade efter att få använda sitt musikaliska kunnande på jobbet. Hon ville inspirera och väcka läslust för barn på ett nytt sätt. Det har mynnat ut i att utvalda böcker fått ett alldeles eget soundtrack.

Text: Anneli Abrahamsson/Fredrik Svedemyr

Läslust Reine Larsson och Maria Apeldo håller sångstund på Högsbo bibliotek. Det är ett sätt att locka barn till läsning. Just den här dagen var det även avslutning för deras kompisar på biblioteket för att vara med på festligheterna med snacks, musik och tips om nya läsäventyr. Foto: Fredrik Svedemyr.

På kulturhuset Axelhuset i Högsbo i västra Göteborg, får barnböcker ett eget soundtrack. Det är Maria Apeldo och hennes kollega Reine Larsson från Kulturskolan som gör text och musik.

– Jag har jobbat som frilansmusiker och har ofta spelat på bibliotek. Till slut behövde jag en fast inkomst och utbildade mig till bibliotekarie. Efter att ha läst många artiklar om att läskunnigheten sjunker bland barn, kom jag på det här med att presentera böcker med hjälp av musik, att varje bok har ett soundtrack.

En absolut ledstjärna är att ha roligt. Därför bjöd hon in musikern Reine Larsson att vara med. Han nappade och nu lockar de till läsning i sjungande bokpresentationer tillsammans med barnen.

Häxor och bokmalar

När Framsidan kommer till biblioteket är det avslutning på årets projekt Sommarboken. Det firas med snacks, saftbål med jordgubbar och tonsatta boktips. I en soffa sitter Elvira Wallander, Miranda Eggert, Ella Despotovic, Freja Brus och Stella Buer Levy. De väntar förväntansfullt på att musiken ska börja.

– Jag läser mest hästböcker och fantasy. Jag älskar hästar och fantasy är spännande för att man får läsa om sådant som mänskligheten inte känner till, säger Elvira Wallander och får medhåll av Ella.

– Jag tycker också det är spännande med fantasy och trollkarlar. Fast där hemma är det mest Micheal Jackson. Han är min idol, fyller hon i.

Miranda tycker det är kul med mysterier och läser mest Lasse Maja och Freja gillar Manga:

– Jag läser Sugar Sugar Rune, som handlar om en flicka som blir en häxa och kan olika trollformler. Det är kul att läsa. Jag lär mig språk och många ord. Min mamma brukar kalla mig en bokmal, säger hon.

Ett litterärt soundtrack

Sammanlagt ska Maria och Reine skapa 25 låtar om året till nya barnböcker. Tanken är att de ska träffa barn i årskurs ett och två på deras närmaste bibliotek en gång i veckan under fem veckor. Vid varje tillfälle presenterar de fem böcker med olika teman och skapar musik, rörelser och ljudillustrationer kring varje bok tillsammans med barnen. Genrerna skiftar. En del låtar är riviga rocklåtar, någon kanske är en reggae-låt eller en smäktande ballad.

– Det är väldigt roligt för oss att skapa musik på det här sättet. Alla böcker är ju oli-

För Sommarboken (se artikel infill). Miranda Eggert var tillsammans med Elvira Wallander (högra bilden) och

ka och vår uppgift är att försöka hitta känslan för att sedan kunna skapa ett soundtrack som känns rätt. Är det här en läskig bok? Då får vi försöka återge det, berättar Reine Larsson.

Låtarna finns sedan på sajten barnensbibliotek.se, vilket ger en möjlighet att lyssna och sjunga i skolan eller hemma.

Flera sinnen

Projektet heter Läslust och startade i våras och ska nu rulla under hösten. Kulturrådet har delfinansierat projektet och subventionerar fyra Läslust-serier varje termin under tre års tid. I slutet av augusti fick projektet även stöd från Göteborgs kulturförvaltning och kommer att vara med i den så kallade Kulturterminen. Det är en webbaserad kulturutbudskatalog för alla som är intresserade av barn- och ungdomskultur. Det innebär

att de fyra första serierna för varje termin är gratis för dem som bokar. Därefter subventionerar Göteborgs kulturförvaltning halva kostnaden för arrangören.

– Det här tilltalar flera sinnen och hjälper till att levandegöra läsningen. Läskunnigheten minskar bland barn och unga. Samtidigt har skolan sparat in på skapande verksamhet. Jag tror det är fel spår om man vill skapa ett lustfyllt lärande, säger Maria Apelmo. ■

Fakta

Läs mer på:

www.kulturterminen.se och
www.barnensbibliotek.se

Succésommar med Sommarboken

Text: Helén Andersson

Andra sommaren med projektet Sommarboken blev ännu en succé där alla lädor snabbt tog slut. Från Jokkmokk till Vaggeryd har 36 kommuner och närmare 50 bibliotek delat ut Sommarboks-material till barn som lånat och läst.

– Ja, jag tycker det är succé, ler Karin Eggert, koordinator för Sommarboken. Och jag tror att den stora framgången beror på att det handlar om lust, om att få lov att läsa utan motprestation.

Sommarboken var från början riktad till barn i Västra Götalandsregionen, men har i sommar spridit sig till bibliotek över hela Sverige.

– Alla som velat har fått vara med och vi har delat upp materialet så långt det har räckt, säger Karin.

Nu ska Sommarboken utvärderas och inför år tre hoppas projektgruppen att tillsammans med Bokjuryn kunna utvidga till en nationell kampanj. ■

Läsfrämjande vid fotbollsplanen

Vägarna att skapa intresse för läsning och bibliotek är många. I Borås gjorde bibliotekarierna på Mötesplats i Norrby under sommaren ett försök att nå barn och unga vid fotbollsplanen. Det är ett led i ett samarbete mellan fritidsgården och biblioteket.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

Samarbete Candra Lindstedt, Johan Webber och Martin Edelfeldt har parkerat bokbussen brevid fotbollsplanen i Kronängsparken. Det är ett resultat av ett samarbete mellan fritidsgården och biblioteket på Mötesplats Norrby. Tanken är att nå barn och unga där de befinner sig på sin fritid.

– Poängen är att komma ut till folk i Norrby där de är. Det är ett bra sätt att nå ut och som bonus kan vi fixa fler låntagare, säger Johan Webber bibliotekarie på Mötesplats i Norrby. Under sommaren har Mötesplats-biblioteket haft ett samarbete med fritidsgården. Några onsdagar i rad körde bokbussen ut till Kronängsparken där många av fritidsaktiviteterna ägt rum. Framsidan följde med på den offi-

ciellt sista turen till parken. Alldeles intill fotbollsplanen riggar Johan, Candra Lindstedt och Martin Edelfeldt bokbussen för dagens pass på tre timmar.

– Just idag är det inte säkert att det kommer så många. Fritidsgården brukar ha sina aktiviteter här i parken. Men idag skulle de på en utflykt, säger Johan.

Markisen fälls ut med ett knapptryck och

tre lästolar kommer fram från bussens inre. Några killar tittar in, men försvinner snabbt ut mellan träden och grönskan igen. Agneta Usmani hänger sig kvar i bussen.

– Har ni några böcker om kärlek, frågar hon Candra och scannar av hyllorna med blicken.

Candra har tidigare jobbat på Familjecentralen och Flyktingcentret. Hon känner många av familjerna i området. Efter en promenad i parken kommer hon tillbaka med fler barn och föräldrar.

– Jag brukar mest låna böcker till barnen och går oftast till Mötesplats. Men det är jättebra att bokbussen kommer. Det är roligt att bara kunna gå förbi, säger Jemila Saleh som tillsammans med dottern Aya Mohammed-Ali har tittat in.

Läsfrämjande möten

Idén om att vara nära människor i deras vardag eller fritidsaktiviteter är något som driver den här typen av satsningar. I somras lanserade även kulturminister Lena Adelsohn-Liljeroth och biträdande utbildningsminister och jämställdhetsminister Maria Arnholm regeringens ambition på mötet mellan främst idrotten och läsning. Tre miljoner ska under två år satsas på att få idrottande barn och ungdomar att läsa mer. På fotbollsplanen i Kronängsparken

Vägarna förbi Aya Mohammed-Ali fittade tillsammans med sin mamma in i bokbussen vid fotbollsplanen för att låna böcker.

är det för dagen glest. Lite längre bort spelar några killar basket. Johan tror också på ett nära samarbete med andra spelare på den kommunala arenan för bibliotekets framtid.

– Killar som spelar fotboll kommer in ibland och vill läsa om de stora stjärnorna, som Messi och Zlatan. Det är en kul mix. Att komma ut så här och koppla till andra verksamheter tror jag är viktigt. Det går inte att isolera sig och tro att folk ska komma till oss. Det är andra tider nu och jag tror vi måste skapa den här typen av mötesplatser som ett komplement till biblioteket för framtiden, säger Johan.

Kravlöst

Satsningen ska nu utvärderas för att se hur man även under hösten och nästa sommar kan jobba vidare med läsfrämjande och fri-

tidsaktiviteter. Hasse Brännmar, enhetschef på Fritid Väster var den som tog initiativet till bokbussbesöken i Kronängsparken. Han hoppas nu att det blir en fortsättning på läsfrämjande insatser ihop med fritidsgården.

– Jag vill att verksamheten i Kronängsparken ska fortsätta och vill gärna ha dit bokbussen igen. Vi vill göra mer under hösten också och får se efter utvärderingen hur vi går vidare. Många av de som kommer till fritidsgården är inte flitiga biblioteksbesökare. I skolan kanske de väljer en bok för att de måste. Här är det helt frivilligt och det finns inga måsten. Utgångspunkten är att hitta lusten hos dessa unga att vilja läsa. Även om det bara räkar vara ett barn som lånar en bok och sedan kommer tillbaka och vill läsa fler, så är vi på rätt väg, säger Hasse Brännmar. ■

Kort och gott

Konferens Framtidens bibliotek 2014

Bibliotekskonferensen Framtidens bibliotek arrangeras i år för andra gången och denna gång är rubriken Trender och utveckling. I år har arrangören Conductive valt att under en dag erbjuda deltagarna att välja parallella föreläsningar efter egna behov. Huvudrubrikerna för dagen är Folkbibliotek, Skolbibliotek och Bibliotekschef.

Framtidens bibliotek – Trender och utveckling, arrangeras i Stockholm 30 – 31 januari 2014.

Internationella biblioteket på turné

Under två veckor i höst kommer Internationella biblioteket, IB, att befinna sig på turné för att prata om mångspråkiga medier för barn. Intresserade bibliotek bestämmer själv inriktning på besöket som kan handla om barnlitteratur, kända författarskap inom aktuella språkområden eller en översikt om inköps- och informationskällor.

– Det är första gången IB erbjuder den här typen av konsultationer till hela Sverige, berättar Junko Söderman på IB. Vi hoppas att bibliotek som vill satsa på mångspråkiga medier för barn ska höra av sig, och kanske kan vi erbjuda liknande besök gällande vuxenlitteratur i framtiden också.

Nyinrättad forskartjänst

Svenska barnboksinstitutet har inrättat en ny forskartjänst. Syftet är att i högre grad sprida kunskap och kännedom om tidigare och pågående forskning inom det barnlitterära fältet bland pedagoger, bibliotekarier, media, författare, illustratörer och den intresserade allmänheten.

I huvudet på en läsambassadör

Snart är det dags för Sveriges första läsambassadör Johan Unenge att lämna över uppdraget till en efterträdare. Framsidan har mött en ambassadör som under de två år som gått har hunnit få både aha-upplevelser och raserade fördomar.

Text: Helén Andersson

Hur har dina två år som läsambassadör varit?

De har varit oerhört intensiva. Uppdraget från Kulturrådet var ju inte så definierat och jag fick tolka det på eget sätt kan man säga. Men min erfarenhet av att som serietecknare och författare ha besökt över

Tusen skolor där jag sett lika många sätt att behandla litteratur och författarbesök, gav mig styrka att inse att det kan göras på bättre sätt.

Sedan har ju frågan om läsning under de här två åren seglat upp och blivit väldigt aktuell. Det är ju inte min förtjänst, men det har spelat mig i händerna och gjort många nyfikna på vad en läsambassadör har för idéer!

Hur har du jobbat?

Jag har försökt att i alla möjliga sammanhang prata om just hur skolan på ett bättre sätt kan utnyttja de resurser de har. I skolan finns i regel både svensklärare och ett skolbibliotek. Men de samarbetar inte och har i allmänhet inte heller rektorns sanktion att göra det. Jag har försökt informera om att här finns en möjlighet att hjälpa varandra.

För alla de barn som inte kommer i kontakt med böcker och läsning i tidiga år är skolan ännu viktigare än för de som har en

lästradition med sig hemifrån. Och eftersom alla ämnesresultat påverkas av i vilken mån man förstår vad man läser, kommer det att gynna alla ämnen. Och den här måluppfyllelsen som man pratar så mycket om i skolan, den kommer att ha en lite större chans att uppnås.

Vilken har din största aha-upplevelse varit?

Det är nog att trots att all forskning pekar på att man blir en bättre läsare om man får börja tidigt och att det i sin tur skapar ett mer harmoniskt klimat i skolan, bättre samhällsmedborgare och i förlängningen till och med en sundare demokrati – så gör man fortfarande ingenting.

Jag tror att det egentligen inte finns en genuin vilja att ändra på och omfördela resurser i skolan än. Jag misstänker att det måste bli ännu sämre innan man verkligen tar tag i det. Annars skulle man redan ha gjort det eftersom det inte är någon omöjlighet på något sätt.

Och jag tycker det är riktigt sorgligt att upptäcka att det inte är kunskap som saknas, utan riktig genuin vilja.

Varför tror du det är det så?

Jag tror att det finns något i det politiska

Johan Unenge utsågs 2011 till Sveriges första Läsambassadör. Vem som blir Läsambassadör 2013-2015 tillkännages av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth på Biblioteksmässan i Göteborg.

systemet med valårsintervallerna som gör att sådana här långsiktiga satsningar blir obekväma att genomföra. Men på senare tid känns det som om de politiska partierna är överens om att skolan inte fungerar och att läsning är en väsentlig del. Så kanske finns det en chans

att man kan hitta en konsensus runt det här.

Det har säkert också att göra med att skolan är kommunaliserad och ska behandlas tillsammans med simhall och andra kommunala angelägenheter.

Jag tror också att det är ett problem att det trots att det finns en lag om att det ska finnas ett fungerande skolbibliotek så är det oerhört många som bara struntar i det. Och kan göra det eftersom det inte blir någon påföljd.

Så skolan är det viktigaste vi har. Men allt som har med skolan att göra drivs av vuxna som tycker att det är andra saker som är viktigare.

Hur ska skolor och kommuner inse att läsning är en prioriterad fråga?

Jag tror att man behöver förändra redan på förskolläraryr- och lärarutbildningen och fokusera mer på pedagogiska metoder om hur man skapar läslust. Det borde ställas mycket högre krav på att vara en engagerande kunskapsöverförare. Rent insäljningsarbete helt enkelt. Samma krav borde gälla på Bibliotekshögskolan.

Sedan tror jag att om kopplingen mellan förskolan och barnavårdscentralen blev tydligare skulle man fånga många avvikelser tidigare och kunna sätta in insatser.

Kommer frågan att tas mer på allvar framöver?

Jag tror det. Och jag tror att det kommer att skjutas till mer pengar.

Men ett av problemen är att uthålligheten är minimal. Skolan är ett bra exempel på många förändringar som aldrig utvärderas. Man bara flaxar mellan olika ytterligheter hela tiden. Därför hoppas jag att ett läsambassadörprojekt ska finnas med lite uthållighet och att vi kör i tio år till så får vi se vad som händer.

Har du fått några fördomar raserade under dina två år?

Jag har varit ute i så många olika sammanhang och träffat så oerhört många kompe-

tenta människor under de här åren. Vi pratar olika språk, vi kommer från olika håll, men vi kommer alla fram till samma slutsats. Om jag tidigare tvekade över min egen kompetens i ämnet så vill jag nu påstå att min erfarenhet som författare har visat sig vara lika relevant som de som forskat. Så det är egentligen ett mindervärdeskomplex jag upptäckt att det inte fanns någon anledning att bära på. Och det är ju uppfriskande!

Annars tycker jag tyvärr att de fördomar jag hade om att rektorer i allmänhet inte är speciellt intresserade, de visade sig vara

Trots att all forskning pekar på att man blir en bättre läsare om man får börja tidigt, och att det i sin tur skapar ett mer harmoniskt klimat i skolan, bättre samhällsmedborgare och i förlängningen till och med en sundare demokrati. Trots att man vet det här så gör man fortfarande ingenting."

Johan Unenge

precis så när jag fått möjlighet att prata med dem. Det är ett fåtal som är genuint intresserade. Så tyvärr är det snarare fördomar som besannats.

Kommer du att fortsätta arbeta med de här frågorna?

Det verkar så. Det är väldigt svårt att avengagera sig när man väl blivit engagerad i något. Kanske kommer jag att få en mer begränsad uppgift att jobba med lässtimulans, men jag längtar också efter att få skriva på heltid igen. Jag märker ju också att folk vill att jag ska komma och berätta om mina två år som läsambassadör, så det kan jag leva länge på!

Vilka frågor tycker du att din efterträdare ska ta tag i?

Jag hoppas att min efterträdare får en ordentlig stab runt sig som kan förstärka känslan av auktoritet. Dit kom jag aldrig, men jag skulle vilja att på samma sätt som man vänder sig till Barnombudsmannen om barns problem i samhället, vänder sig till Läsambassadören när det handlar om barn och läsning. Att det finns en stabsfunktion med kansli som kan samordna en kunskapsbas. Det hoppas jag att min efterträdare ska jobba hårt för!

Till sist, måste barn läsa skönlitteratur?

Egentligen är det två grejer där det ena är att man måste kunna läsa för att klara sig i samhället. Vad man sedan läser måste ju vara upp till var och en och jag tror att faktaböcker, framförallt bland killar, många gånger kan vara en vettigare och aptitligare ingång i läsningen. Sedan får man se upp med allt för instrumentella böcker där den litterära kvaliteten i värsta fall kan bli underordnad. Jag har till exempel själv ett knep som författare där jag i tre böcker skrivit om en kille som åker skateboard. Egentligen handlar det inte så mycket om att åka skateboard, men det kan fungera som en ingång och något som gör det lättare att associera sig med boken. Däremot kan det bli problem om en lärare inte inser att en faktabok är tillräckligt mycket litteratur och om läraren dessutom sällan kommer på tanken att prata med bibliotekarien om det. För det finns skönlitterära böcker om i princip allt, även om fiske, bilar och UFO:n.

Jag tror att varje människa har glädje av att uppleva andras liv på något sätt och för att bli en kompetent människa och en vänlig samhällsmedborgare krävs det att man torrsimmar lite andra människors liv också. Inte bara lär sig hur rymden ser ut och så. Men att absorberas av en historia i en skönlitterär bok, att känna empati för de som ingår i den, det tror jag en film kan skapa på precis samma sätt. Så därför tror jag att nej, man måste inte läsa skönlitteratur. ■

Kungälv kan bli meröppet

I somras presenterades en utredning om meröppet i Kungälv. Utredningen pekar på både fördelar och nackdelar. Nackdelarna handlar mycket om de olika byggnaderna och bibliotekens placering. Detta ska vägas mot fördelarna som tar fasta på bättre tillgång till kultur och kunskap samt bibliotekets sociala roll.

Text: Fredrik Svedemyr

– Jag ser positivt på idén om meröppet. Vi vill öka tillgängligheten, men kan inte alltid ha öppet när människor vill besöka biblioteket. Det här är en ypperligt lösning för att kunna använda biblioteket även när det inte finns någon personal, säger bibliotekschef Annelie Johannisson som tillträdde sin post i somras.

Kultur i Väst fick tidigare i våras uppdraget att utreda frågan om meröppet i Kungälvs kommun. I somras presenterades rapporten för kommunens bildningsutskott. Utredningen lyfter såväl utmaningar som vinsterna med meröppet. I kommunen finns idag fem bibliotek och förutsättningarna ser olika ut. Huvudbiblioteket ligger i det så kallade Mimers Hus, som är ett kombinerat skol- och folkbibliotek. Det är både en gymnasieskola och ett kulturhus. Här är utmaningen att skapa en bra avgränsning mot husets övriga verksamheter. Det finns också en konkret fallrisk eller risk för att föremål kastas ner från de öppna våningsplanen. Samtidigt skulle meröppet bland annat innebära att utbudet för barnfamiljer blir tillgängligt på helgerna och att studenter kan utnyttja biblioteket längre.

En allmän oro

Många av de risker som utredningen pekar på för kommunens samtliga bibliotek tar

Öppet Meröppet innebär lite förenklat att biblioteket genom olika tekniska lösningar är tillgängligt på vissa tider utöver de bemannade öppettiderna. En ny utredning i Kungälv pekar på många fördelar, men även risker. De öppna våningsplanen i Mimers Hus har pekats ut som en riskfaktor att ta hänsyn till i satsningen på meröppet. Foto: Helén Andersson

fasta på den generella oro som finns kring just meröppet. Inte sällan finns en rädsla för att saker ska förstöras eller bli stulet. Det handlar även om att kunna skapa en trygg och säker miljö för de besökare som väljer

att ta biblioteksrummet i anspråk utanför de bemannade öppettiderna.

– Det finns alltid risker. Men det jag har läst om från andra ställen, visar att det i slutändan inte varit några stora problem.

Vissa av de problem som målas upp sker idag också under ordinarie öppettider, när vi är på plats, säger Annelie Johannisson.

Stärkande roll

Kultur Skåne gjorde för två år sedan en utvärdering av satsningen på meröppet i Veberöd i Lunds kommun. En slutsats från utvärderingen är att det har fungerat väl och att det inte alls blivit de stölder eller den skadegörelse som vissa befarat. Personalen berättar också att det är den vanligaste frågan kring deras erfarenheter av meröppet när de får studiebesök. Kultur Skåne skriver vidare kring utvärderingen att "...det meröppna biblioteket i Veberöd visar på en intressant

utveckling av biblioteket. Den ökade tillgängligheten och det ökade samarbetet med andra lokala aktörer har stärkt bibliotekets roll. Veberöds bibliotek fungerar i högre utsträckning än tidigare som kulturhus i tätorten. Den meröppna biblioteksverksamheten har lett till ökat användande, fler låntagare, en förändrad yrkesroll för personalen och har också genererat en mer positiv syn på biblioteket..."

Spännande utveckling

Enligt utredningen från Kultur i Väst finns det en turordning för införandet av meröppet. Detta för att kunna skaffa sig erfarenheter och bygga kunskap stegvis. Först ut

skulle vara Kärna bibliotek, som bedöms ha de enklaste förutsättningarna för meröppet. I dagsläget finns ingen konkret uppskattning av kostnaden. Detta väntas behandlas under hösten och därefter kommer det att fattas ett slutgiltigt beslut om meröppet eller inte i Kungälv. Bibliotekschef Annelie Johannisson ser det som en spännande början på sin tjänst och frågan om meröppet lyfter hon fram som en utveckling av biblioteket.

– Det handlar om att vi vill vara en mötesplats och låta invånarna skapa innehållet i biblioteket genom olika aktiviteter. Det ger en extra tillgång till medierna och rummet, säger hon. ■

Meröppet är ingen besparingsåtgärd

I Alingsås har det varit meröppet på biblioteket sedan i juni

Införandet har skett i skuggan av ekonomiska besparingar. Men bibliotekschef Johan Edgren ser inte meröppet som ett resultat av nedskärningarna.

Text: Fredrik Svedemyr

Meröppet invigdes officiellt i slutet av augusti. Redan efter en månad hade biblioteket meröppetregistrerat 500 användare. Samtidigt som huvudbiblioteket nu inför meröppet har kultur och fritidsförvaltningen ett besparingskrav på en procent för nästa år. Biblioteket har tidigare genomfört en del besparingar genom att inte tillsätta nya tjänster och minskade öppettider. Johan Edgren understryker dock att satsningen på meröppet inte ska ses som ett led i ett besparingspaket.

– Vi har inte minskat våra ordinarie öppettider för att kunna genomföra meröppet. Vi hade varit tvungna att minska våra öppettider ändå. I takt med att det blir sämre

öppettider, är det bättre att kunna öppna upp. Det handlar inte bara om biblioteket och tillgången på medier. Det blir även en mötesplats för föreningar. De neddragningar vi har tvingats göra stärker bara min tro på meröppet. Jag ser det här som biblioteksutveckling, säger han.

Bred satsning

Till skillnad från många andra ställen, där man har infört meröppet på filialer eller integrerade skol- och folkbibliotek, satsar nu Alingsås på meröppet på själva huvudbiblioteket som ligger i kulturhuset.

– Det har funnit en avvaktande attityd till det här som har handlat om ordning, stölder och en allmän otrygghet. Men erfarenheterna från bland annat Kävlingsås har varit goda och jag tycker det här är en bra idé, säger bibliotekschef Johan Edgren, som tog initiativ till satsningen för drygt ett och ett halvt år sedan.

Minskade utlån

På många andra håll har man valt att ha en 18-års gräns för meröppet. I Alingsås är gränsen 16 för att kunna ge skolungdomar

en bättre möjlighet att nyttja biblioteket. De som i sammanhanget drar ett kortare strå är de yngre barnen. De kan inte utnyttja de flexibla öppettiderna i samma grad, utan är beroende av vuxet sällskap. Minskade ordinarie öppettider drabbar även det läsfrämjande arbetet med barn och unga, eftersom personalen helt enkelt inte är på plats. Utlånen för barnmedia har också gått ner. Mellan juni och juli förra året registrerade biblioteket 19 988 utlån. För samma period i år hade man 15 201 utlån. Men i vilken utsträckning det kan bero på bra sommarväder eller är en konsekvens av besparingarna är för tidigt att dra några slutsatser kring.

– Jag vågar inte svara på vad det kan bero på i dagsläget. Vi fick ytterligare en barnbibliotekarie i januari och jobbar nu på att få upp lånen. Vi gör vad vi kan. Det är viktigt att väcka lusten och få igång läsningen hos barn, säger Johan Edgren.

Förutom huvudbiblioteket blir det även meröppet på Sollebruns bibliotek, som är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Investeringskostnaden för meröppet landade på cirka 350 000 kronor för båda biblioteken. En kostnad som biblioteket får finansiera inom befintlig budgetram. ■

Ny forskningsantologi om skolbibliotek

Forskningen kring skolbibliotek presenteras i en ny antologi från Högskolan i Borås. Den tar upp skolbibliotekets roll i förändrade landskap. Bland annat pekar den på att skolbiblioteken har en viktig funktion att motverka fördomar i sin läsfrämjande roll.

Text: Fredrik Svedemyr

Utgivningen av forskningslitteratur kring skolbibliotek på svenska har den senaste tiden varit liten. Samtidigt befinner sig skolbiblioteken i ett landskap av politisk, pedagogisk, och teknologisk förändring.

– Det finns i stort sett ingen litteratur om skolbibliotek sedan min bok från 2002. Den gällde för sin tid och det har hänt mycket sedan dess. Vi har bland annat en ny skollag och hela den tekniska utvecklingen har varit enorm, säger Louise Limberg, som är en av bokens redaktörer.

Läsfrämjande

Boken presenterar forskning med koppling till skolbibliotek. Den har både en historisk och samtida förankring och diskuterar hur forskningen kan användas i skolbibliotekspraktiken. Vidare tar den fasta på skolbibliotekets två huvuduppgifter, informationskompetens och läsfrämjande arbete.

– Jag ser tre övergripande intresseområden vad gäller läsfrämjande. Det ena handlar om att problematisera själva begreppet läsning och vad som ryms i detta. Läsning handlar inte bara om läsning av text i tryckt form. Det handlar om böcker, serier, webbplatser. I forskningen eftersträvar man ofta den bredare förståelsen av läsning. Jag tittar på olika utmaningar för skolbiblioteken utifrån detta, berättar Mats Dolatkah, som skrivit kapitlet som den läsfrämjanderollen.

Motverka fördomar

Det andra området tar fasta på hur skolbiblioteken förhåller sig till olika grupper, utifrån sexualitet, etnicitet eller andra typer grupperingar i samhället.

– Forskningen utgår ofta från att ungdomar kan vara utsatta för olika typer av socialt utanförskap i skolan och kan vara i behov av positiv självbekräftelse genom litteratur. Skolbiblioteken kan även erbjuda olika typer skildringar av exempelvis hbtq-ungdomar för att motverka fördomar, säger Mats Dolatkah vidare.

Mellan frivillighet och krav

Det tredje intresseområdet handlar om spänningen mellan frivillighet och krav, som kan finnas inom läsfrämjande verksamhet. Mats Dolatkah talar om att det finns en rad tecken i forskningen som pekar på att god läsförmåga hänger ihop med läslust och att du själv får bestämma vad du ska läsa.

– Det finns en balans mellan att läsning ska drivas av inneboende lust och de problem man stöter på om barn och ungdomar i skolan inte själva upplever något större intresse för att läsa på det sätt som skolbiblioteken försöker främja, säger han.

Han understryker samtidigt att de tre olika intresseområdena hänger ihop. Exempelvis kan vissa sociokulturella grupper i samhället utveckla olika sätt att förhålla sig till läs-

ning. Frågan Mats Dolatkah då ställer sig är i vilken grad skolbiblioteken ska främja den frivilliga läsningen och till vilken grad de ska främja genrer eller medier som ligger utanför olika gruppers bekvämlighetszoner.

Stärkande samarbete

Boken är tillägnad Malin Koldenius, som under sin tid jobbade för att stärka skolbibliotekets ställning. Det finns en förhoppning om att boken ska kunna fungera som en inspiration till alla som på olika sätt anknyter till skolbiblioteksfrågan, från forskning till praktik. Med en högre grad av politisk medvetenhet och den senaste inskrivningen i skollagen, står skolbiblioteken idag i ett något gynnsammare läge än för ett decennium sedan. Men det återstår fortfarande en hel del alliansbyggande arbete.

– Det finns en uppmärksamhet som inte har funnits tidigare, inte minst politiskt. Skolbiblioteken är en del av skolan genom skollagen. De ingår i biblioteksväsendet genom att Kungliga Biblioteket har ett nationellt ansvar. Det är en gynnsam position. Men inget händer per automatik. Det du vill åstadkomma får du åstadkomma själv. Det är viktigt att hitta allianser och bygga broar. Det är också viktigt att vara lyhörd för var man kan mötas, så att skolbiblioteket kan gagna alla parter, säger Louise Limberg. ■

Om jag hade ett bibliotek...

Maja Lundgren är författaren som 2007 utkom med en av Sveriges mest omtalade och debatterade bok: *Myggor och tigrar*. Boken väckte frågan var gränsen går mellan roman och dokumentär, och den anses idag av många vara en av de mest banbrytande boken på länge. Här kåserar Maja Lundgren om ett kreativt, välordnat bibliotek utan skvalmusik.

Fota: Sandra Qvist

Det är nog tur att jag inte har hand om ett bibliotek. Nästan inga av mina böcker står i bokstavsordning. För ett par, tre flyttar sedan var ordningen exemplarisk, men successivt har uppackningens vändor, genvägar och nödlösningar ("äsch, jag slänger upp böckerna bara, ställer dem i ordning sen") förvandlats till permanenta senvägar. Jag försöker kalla den nuvarande oredan för "kreativt kaos" – ett par decimeter skönlitterära författare på A följs av några på F. Sedan kommer halva "Bröderna Karamazov" i en trasig pocketutgåva, andra hälften vet jag inte var den är; därefter en Laura Ingalls Wilder och tre idéhistoriska verk – medan många av favoriterna, böckerna jag ständigt återkommer till, ligger i högar på borden. I viss mån även på golvet. En av mina billyhyllor har börjat bägna och svaja och ser ut att vara på väg att falla in över rummet. Lite Karlsson på taket, på nåt sätt. Mina vänner säger att det ger ett charmigt bohemiskt intryck. Men det kan vara farligt så jag har plockat ner de flesta böcker ur den hyllan, och lagt dem i travar på golvet.

Och när jag letar efter den där andra strumpan som alltid försvinner, vad hittar jag väl då? En sida ur Strountes om att stoppa strumpor och hästrumpor. För min pocketutgåva av Ekelöfs samlade dikter är också sönderläst.

Det är opraktiskt att behöva leta länge efter böcker.

Egentligen skulle jag vilja ha ett bibliotek som Montaigne. Jag föreställer mig att det

var väldigt välordnat – det handlade inte om så många författare, det var ju före den stora bokfloden, så nog lyckades han väl hålla den i bokstavsordning? – men å andra sidan, med tanke på hans irrande och nyckfulla stil, och på att hans essäer ofta byter ämne mitt i, eller till och med alldeles på slutet, så kanske det var rena "ursäkt, vi bygger om!" där också.

Men om jag då ändå förestod ett bibliotek som var öppet för allmänheten. Då är frågan, skulle jag hamna i samma dilemma som jag har begripit att bibliotekarier måste tampas med – men jag kan också ha missförstått det mesta – nämligen att man måste locka till sig karlarna? Det är bara kvinnor som läser böcker, kulturbärande kvinnor, de kånkar omkring på hela civilisationen och ibland blir de som tack för besväret kallade kultur-tanter; kvinnor, det vet alla, är inte lika individuella som män, man räknar dem i klump. Ett dussin eller ett tjog kvinnor. De räknas inte riktigt eftersom de är för snälla. Liksom uppbyggliga. Och det vet man att riktig litteratur, den raserar, river ner, är subversiv, den skaver, bränner, penetrerar, stormar, är våldsamt. Men sätter man den i händerna på kvinnor så ler de bara överslätande och säger: ojojoi så kaxig man kan vara då...

Nej, nu ska jag sluta skämta: om jag hade ett bibliotek, på allvar, så skulle det vara ett för barn och ungdomar. Men det måste i så fall vara flera stycken. Och inte nog med att varje skola skulle ha en bibbla – det skulle faktiskt vara obligatoriskt för alla (även pojkar med en eller annan faktisk eller fiktiv

bokstavskombination) att vistas i den allra minst två timmar i veckan. Det skulle vara högläsning. Jules Verne, folksagor, Laura Ingalls Wilder, Trollkarlen från Oz, Katitzi, Huckleberry Finn. Det är sant att högläsning inte förbättrar barns och ungdomars läsförmåga, men det viktigaste med litteraturen är inte själva läsningen, det är att den stimulerar förmågan att skapa egna bilder i huvudet, medan vi idag annars dränks av redan färdiga bilder från film och tv. Skönlitteraturens funktion är inte att vara en transportsträcka till broschyrer med rudimentär samhällsinformation eller blanketter på arbetsförmedlingen, utan att erbjuda andra verkligheter, både fantasivärldar (verklighetsflykt kan också vara en flykt till något) och realistiska beskrivningar av helt andra miljöer än dem man har rakt framför näsan.

I en sådan bibbla ska det också erbjudas papper och kriter. Datorer och mobiltelefoner bör vara helt portförbjudna, däremot kan musik spelas i pauserna (men P3-skval bör vara streng förbjuden) och barnens teckningar och reproduktioner av konstverk får gärna pryda väggarna. Jag kan ju inte vara i alla skolor samtidigt, så det skulle krävas att man anställde bibliotekarier, som också kunde hålla biblioteket öppet några timmar utöver de schemalagda högläsningstimmarna.

Men så där är det väl redan? ■

Att meta data

Erik Fichtelius är VD för Utbildningsradion, UR, vars program till stora delar ligger fritt för användaren på nätet. I sin artikel menar han att UR måste delta i det arbete som pågår för att utveckla metadatamärkningen utifrån lärandets behov.

"Hur visar vi den vetenskapliga relevansen i ett visst UR-program, sökbar i en kontext som passar den enskilde forskaren eller studenten. Hur gör vi det både lätt och enkelt, vetenskapligt och källkritiskt? Hur går vi vidare för att nå föräldrar, och de studerande själva, också på lägre nivåer. Hur letar en fyraåring med surfplatta efter information, ljud- och bildmaterial."

Foto: Erik Amkoff/UR

Det är härligt när ords betydelse blir tydliga genom sin dubbeltydlighet. Metadata är ett sådant ord.

Jag metar efter fiskar i kunskapens ocean. Jag måste veta vilka fiskar där finns, hur de är ordnade och kategoriserade, vad de äter och hur de betar sig. Jag måste ha rätt agn och fiskeredskap för att fånga just de fiskar jag vill ha. Jag fångar inte småsill i en krabbur, eller laxforeller med harpun. Metar jag måste jag ha rätt kunskapsdata med mig ut på sjön. Vi förbereder metet när vi SAB-kodar våra program. Standardiserade metadata som gör att alla fiskare vet vilket agn som krävs för vilka fiskar.

Nya krav på märkning

Metadata är ett underbart ord. Det är dessutom det sexigaste ord som just nu finns i den kommersiella tv-världen. Det kunde UR:s energiska bibliotekarierna verkligen inte ana när de för över tio år sen lyckades lura oss att biblioteksdatamärka alla våra program. Vad skulle man med det till? Vi sänder, sen är det bra!

När nu HBO, Netflix, Magine och andra nätbaserade videotjänster växer explosionsartad är det meta-data som är grunden för deras expansion. Det finns inte ett tv-bolag som inte lägger sina främsta utvecklingskraft

ter på att fundera igenom hur programmen ska taggas, paketeras och just metadatamärkas för att nå rätt, betalande, publik. Bibliotekariernas kunskaper och sätt att standardisera är guld i den hetaste av branscher.

Nu räcker det inte att sända. Nu ska programmen finnas tillgängliga on demand i många år. För UR, som gör utbildningsprogram att användas i förskola, ungdomsskola och högskola i många år har det länge varit ett kärnuppdrag att se till att programmen är nåbara i en konkret utbildningssituation och inte bara i sändning. Det var klart framtidsinriktat att förse programmen med standardiserade metadata, som gjorde dem sökbara genom bibliotekens utarbetade system. Då spreds programmen vidare till skolorna som utlåningsbara VHS och något så modernt som DVD.

Nu streamar vi programmen, on demand på ur.se. Vi har genom nya medel ur Rundradiokontot klarerat rättigheterna, så att programmen ligger fritt för användarna på nätet. Regeringen har i propositionen kring framtidens public service säkrat UR:s möjligheter att fortsätta detta fria tillgängliggörande. Vi kan betala upphovsmännen, och vi ska se till att programmen går att hitta, relevanta för mycket specifika och nischade målgrupper inom utbildningen.

Det ställer nya och stora krav på oss och våra metadata. Vi har redan taggat programmen inte bara utifrån SAB-koder, utan också utifrån Läroplanens ämnes- och årsgruppsindelning. Men det räcker inte. Vi måste delta i det arbete som pågår för att utveckla metadatamärkningen utifrån lärandets behov.

Utmaning

Den stora utmaningen är just nu märkningen för högskolan. Hur visar vi den vetenskapliga relevansen i ett visst UR-program, sökbar i en kontext som passar den enskilde forskaren eller studenten? Hur gör vi det både lätt och enkelt, vetenskapligt och källkritiskt? Hur utvecklar vi sättet att metadatamärka? Hur går vi vidare för att nå föräldrar, och de studerande själva, också på lägre nivåer? Hur letar en fyraåring med surfplatta efter information, ljud- och bildmaterial? Vad erbjuder vi för fiskeredskap till dem som ska ge sig ut i små farkoster på kunskapens ocean?

Vi har många frågor, men än så länge inte fler svar än att vi efterlyser tankar och synpunkter på hur vi kan och bör gå vidare. Och vi vet att metadata är det som hjälper oss att ta språnget in i ett nytt medielandskap. ■

Kort och gott

Bokpuffen goes App

Bokpuffen.se är en sajt för inlästa boktips, som administreras av Kultur i Väst. Nu tar det läsfrämjande arbetet ytterligare ett steg i det digitala landskapet och lanserar en app.

– Vill vill vidga våra vyer i verksamheten. Alla har inte alltid datorn med sig och detta är en bra lösning om du sitter på bussen och vill lyssna på ett boktips, säger litteraturkonsulent Gunnar Södow.

Appen har utvecklats av Monica Olsson inom ramen för hennes examensarbete. Hon kommer att presentera sitt arbete på Bokmässan på Biblioteks- & berättarscenen i E-hallen på fredag 12.30.

Hbtq-sektion på gång inom IFLA

För första gången på över tio år var hbtq-frågorna på agendan under årets IFLA-konferens. Ragnhild Brandstedt, biträdande bibliotekschef och barn- och ungdomsbibliotekarie i Mariestad, var bara en av många som deltog vid sommarens IFLA-konferens i Singapore med föredrag om hbtq i bibliotekssammanhang.

– Det finns ett stort behov av att jobba med frågor kring hbtq, sociala normer och inkluderande, säger hon och berättar att det nu finns en arbetsgrupp med deltagare från många länder som jobbar för att en ”special interest group” ska vara klar inför nästa års konferens i Lyon.

– På så vis kan föreläsningar med mera förberedas och börja ta den plats som behövs för detta näst intill osynliga ämne.

Ny nationell utbildning startar i skönlitterärt arbete

Det nationella projektet Synen på skönlitterärt arbete på svenska bibliotek, startar under hösten en nationell utbildning för bibliotekarier. Kursen kommer att heta *visa*, vidareutveckling i skönlitterärt arbete, och handlar om att fördjupa och hitta nya metoder i skönlitterärt arbete.

– Man kan säga att det är en fördjupning och en utveckling av MUSA-utbildningen, säger Gunnar Södow, litteraturkonsulent på Kultur i Väst.

Kursen kommer att ha ett nationellt intag med plats för 30 bibliotekarier och ambitionen är att det ska finnas representanter från både region- och länsbibliotek, och från kommunbibliotek.

– Vi vill ju att regionerna ska fortsätta utbilda efter utbildningen och att ett samarbete med ett kommunalt bibliotek då redan är inlett, säger Gunnar Södow.

Första kurstillfället är 14–15 november i Göteborg. Under ett år kommer sedan kursdeltagarna att ses vid ytterligare fem tillfällen på olika platser runt om i Sverige.

I kursen ingår bland annat att genomföra ett projekt på det egna biblioteket. Projektet ska redovisas vid sista kurstillfället hösten 2014. Kursavgift är 3 000 kronor.

För mer information, kontakta Gunnar Södow på Kultur i Väst: gunnar.sudow@kulturivast.se.

Konferens som tar helhetsgrepp

Den 24 oktober arrangerar Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, och Centrum för lätläst en konferens i Stockholm som tar ett helhetsgrepp om läsutveckling, läslust och stödjande tekniker. Bland föreläsarna finns bland annat Niclas Lindberg, generalsekretäre Svensk biblioteksförning, Karin Taube, professor vid Umeå universitet och tidigare nationell projektledare för PISA-projektet.

Mer information finns på www.lattlast.se.

E-böcker förändrar arbetet

Den elektroniska tillgången till litteratur och information har förändrat arbetet för både forskare, studenter och personal på högskolebiblioteken. På Chalmers bibliotek i Göteborg har utvecklingen resulterat i en verksamhet mer inriktad mot den forskning som bedrivs på lärosätet.

Läs mer om hur de arbetar på Chalmers bibliotek på

framsidan.net

Foto: Fredrik Svedemyr

”Jag ägnar mig inte åt flugfiske”

I slutet av en korridor på Högskolan för scen och musik i Göteborg, har Staffan Rydén sitt kontor. Ett ganska spartanskt kontor i ljus björkfanér och en design som säkert uppfyller alla krav på offentlig upphandling. Men kontorets något torftiga uttryck samspelar inte riktigt med namnet bakom dörren. Staffan Rydén är i uttryckets rätta bemärkelse en man med många strängar på sin lyra.

Text och bild: Fredrik Svedemyr

På 70-talet läste han statsvetenskap och ekonomi och drevs ett stort intresse för det som vid den tiden kallades u-landsfrågor. Efter några uppsatser var också siktet inställt på en akademisk karriär. Men i en av de där korsningar längs livets väg, tog tillvaron en annan riktning.

– Jag hade varit väldigt intresserad av opera och att sjunga. Det hade mest varit vid sidan av. Men jag bestämde mig för att prova det på allvar. Bara några år efter det fick jag vara med och grunda Folkoperan 1976, berättar Staffan Rydén som formellt blir ny kulturchef i Västra Götalandsregionen i mitten av oktober.

Under tjugo år levde han med Folkoperan, både som sångare på scen och senare som verkställande direktör.

– Folkoperan växte väldigt snabbt och det var ett liv ”rock a round the clock” skulle man kunna säga.

Rollen som verkställande direktör hade han fram till 1996. Någonstans kring denna tidpunkt fick Staffan Rydén den där lite stickande känslan av att börja närma sig en brytpunkt i arbetslivet.

– Jag kände att skulle jag göra något annat än Folkoperan var det dags att röra på sig, säger han.

Telefonsamtal och trång kostym

Det blev ett steg från Folkoperan till kulturansvarig i ett utställningsprojekt som skulle högtidlighålla 1897 års konstindustriutställning i Stockholm. Projektet lades så småningom ner och Staffan Rydén blev istället den förste eventchefen på Stockholm Stad, där han bland annat jobbade med att lansera Stockholm som evenemangstad med Göteborg som förlaga.

– Man tittade mycket på hur man hade jobbat i Göteborg och ville skapa ett helhetsperspektiv mellan kommunen, näringslivet och kulturen för att också lansera Stockholm som en evenemangstad, säger han.

Ett halvår senare hittar Staffan Rydén dock tillbaka till scenkonstens korridorer.

– Dramaten ringde och frågade om jag ville vara där och då sa jag ja tack.

Under nästan 13 år var han sedan kvar på Dramaten och axlade rollen som både biträdande teaterchef och vice vd. Fram till dagens tjänst som prefekt på Högskolan för scen och musik i Göteborg har Staffan Rydén gjort en rad stopp på sin väg genom kulturens landskap.

– Inom scenkonst får jag nog säga att jag har jobbat ganska brett. Det var det

Namn: Staffan Rydén

Ålder: 62 år

Aktuell: Ny kulturchef i Västra Götalandsregionen

Familj: Ingen egen familj. Yngst av sex syskon. Har 13 syskonbarn och 23 syskonbarnbarn och umgås mycket i denna storfamilj.

Bor: Stockholm och Göteborg. 90 procent i Göteborg

Intressen: – Jag ägnar mig inte åt flugfiske. Är kulturkonsument på fritiden. Går på konserter och föreläsningar, ser på film och läser böcker. Sedan försöker jag träna och hålla kroppen vid liv.

Läser helst: Går från romaner mot biografier. Läser med jämna mellanrum naturvetenskapliga böcker om hur allting egentligen hänger ihop. Försöker uppdatera den moderna världsbilden vart femte år.

Just nu på nattduksbordet:

Knausgårds del tre och en bok om William Blake.

Vad lyssnar du helst på:

Orkestermusik och opera. Men är allätare när det gäller musik.

Det visste du inte om Staffan:

Jobbade en kort tid på Postgirots personalmatsal i Stockholm när han hoppade av sin akademiska karriär. Han fick frågan om han ville åta sig att ropa ut dagens rätt när den var klar, så som falukorv och stekt ägg. För att han hade en så bra och kraftfull stämma. Det var början på en sångkarriär.

jag tyckte var bra med att komma hit som högskolerektor, som det hette först. Detta är en sammanslagning mellan tre högskolor; operahögskolan, teaterhögskolan och musikhögskolan. Jag kände att här kan jag få användning för min bredd och även komma tillbaka till det akademiska som jag ändå hade levt med under några år, säger han.

Men Staffan Rydén kände ändå att den akademiska kostymen var något för trång. Därför tyckte han det lät intressant när telefonen ännu en gång ringde med en förfrågan i andra änden. Den här gången som kulturchef i Västra Götalandsregionen.

– Jag kände att det hade varit väldigt kul att komma in i universitetsvärlden, samtidigt som min bredd och mina kunskaper inte helt går att utnyttja inom universitetets ram, säger han.

Efter att ha funderat ett tag bestämde sig Staffan Rydén för att söka tjänsten. När rekryteringsprocessens sedvanliga maskineri tuggat klart, fick han också det formella erbjudandet om att bli ny kulturchef i regionen.

– Jag är på många sätt en generalist och kan inte önska mig en större bredd när jag ser på uppdraget som kulturchef. Att få ge mig ut och intressera mig för nya saker som till exempel biblioteksfrågor eller litteraturfrågor ska bli väldigt spännande. Både att lära mig nya sammanhang och vidareutveckla det som finns på ett bra sätt, säger han.

Från grädde till jäst

Staffan Rydén ser gärna kulturen som en drivkraft i ett större perspektiv. Han ser också att det måste finnas en balans mellan att å ena sidan låta pengarna gå förbehållslöst till olika kulturutövare och å andra sidan se kulturen som enbart ett redskap för regional utveckling.

– Men någonstans mellan de här ytterligheterna så ska det finnas en levande diskussion om kulturens kraft eller potential, säger Staffan Rydén.

Han pratar varmt om dirigenten Gustavo Dudamels och Göteborgs Symfonikers ar-

Pa G Staffan Rydén tillträder inom kort sin roll som ny kulturchef i Västra Götalandsregionen. Han tror på kulturen som en kraft för såväl personlig som samhällelig utveckling. Han ser bibliotek som en demokratisk grundbult och en plats för krävligt lärande.

bete med El Sistema. Orkestern för barn och ungdomar, som använder musiken som verktyg för social och mänsklig utveckling, enligt en venezuelansk förebild. Ett exempel som till stora delar gestaltar Staffan Rydéns sätt att se kulturen som något som får människor att växa.

– Jag har lite slängigt sagt vid ett tillfälle på Svensk scenkonst att vi vill förflytta kulturens position från grädde på moset till jästen i degen. Det är kanske lite lättköpt att uttrycka sig så. Men man talar ofta om kulturen som något man gör efteråt för att fira något, att gå på en konsert eller se en utställning. Samtidigt tror jag kulturen, så är det ute i Europa på ett annat sätt, är en del av vad livet går ut på. Där har vi fortfarande en lång väg att gå, säger Staffan Rydén och framhäver samtidigt att det har gjorts en hel del för att göra kulturen till en mer konkret del av människors vardag.

– Det har gjorts ett fantastiskt arbete se-

dan 70-talet med att bygga upp de regionala kulturinstitutionerna, inte minst med teatern som kom och operahuset som finns ute i landet. En institutionaliserad spridning av det som från början var väldigt storstad och inte minst Stockholmsorienterat. Det har gjorts väldigt mycket, men fortfarande är det så att kulturen ofta definieras som ett tillägg. Det väsentliga är att i större utsträckning integrera kulturen i ett större sammanhang. Det är en ambition som jag också tycker finns i Västra Götalands kulturpolitik, fortsätter han.

Berättelser som möts

I Västra Götalandsregionens strategidokument för kulturen talar man om kulturen som en kraft i samhällsutvecklingen.

– Om man börjar diskutera en del av det som idag går under namnet politik eller samhällskonstruktion och börjar se det som kulturellt baserade frågor, då får kulturen en annan potens än om man bara diskuterar den i förhållande till olika sätt att uttrycka sig i olika konstformer.

Staffan Rydén talar inte om kulturen som ett universellt fenomen eller utifrån någon slags kanoniserad idé om kultur. Tvärtom målar han upp en tanke om ett möte mellan många olika kulturer.

– Vi har ett land och en region där väldigt många kulturer möts och lever med varandra och då uppstår helt enkelt nya överenskommelser. Det uppstår en acceptens för det nya och för det som finns här sedan gammalt och som ständigt förändras. Det handlar om att hitta formerna för att kunna tala om detta. Det gör vi ofta i olika former av berättelser. Det kan vara berättelser i böcker, i en dansföreställning, ett måleri eller vad som helst. Att förstå kultur som något som inte bara sker vid sidan om, utan också att förstå hur samhället kommunicerar om de här mjuka värörerna. Hur upplever jag att man säger hej och inte goddag? Eller att man duar varandra eller vad det nu är för något som är en kultur. Vad betyder det att komma med slöja eller burka? Allt måste få mötas och uttryckas och

det är här jag tycker kulturen har en mycket viktigare funktion än vad många förstår. Kan vi klara av det här på ett bra sätt, då behöver vi inte mötas i domstolarna för att vi inte förstår varandra och begår våld på varandra.

En bult i demokratins maskineri

Som bärare av berättelser i olika format har inte minst biblioteken en viktig roll. Staffan Rydén ser också biblioteken som en grundbult för vår tids bildning och demokratiska tradition. Han kopplar idén om bibliotek till tanken om det fria ordet, tillgängligt för alla.

– Biblioteken har varit utsatta för ett antal oerhört stora tekniska omvälvningar genom tiderna, från papyrusrullar, till tryckpress, till digitala medier. Idag är det skrivna ordet inte den enda uttrycksformen. Ett bibliotek idag innehåller musik, spel, film och bild lika väl som böcker. Till detta kommer vår tids krav på delaktighet, att inte bara vara en konsument och göra den traditionella bildningsresan, utan att också kunna gå in med sina kunskaper och bidra. Det ska finnas utrymme för interaktivitet. Biblioteken måste kunna följa med i utvecklingen för att vara relevanta helt enkelt. Det är en väldig utmaning som biblioteken lever i, säger Staffan Rydén och betonar samtidigt bibliotekets kravlösa förhållande till både läsning och bildning.

– En god vän från när jag växte upp önskade sig av sina föräldrar att få lära sig spela piano. Hon skickades till en pianofröken. Efter några månader kom hon hem efter en lektion och sa att hon inte ville gå till den där fröken längre. Jaså, varför det? Hon slår mig. Det var en sådan fröken som tog fram linjalen och rappade när man spelade fel. Men min vän gick sedan tyst och stilla till biblioteket och lånade en bok om hur man spelar piano. Hon blev en mycket driven amatörpianist. Det säger en del om biblioteket enorma potential, fortsätter Staffan Rydén, som för sin personliga del inte direkt fångar denna potential.

– Det är länge sedan jag var på bibliotek. Men det händer faktiskt när jag är på landet

att jag går med barn och lånar böcker.

Han läser gärna och köper helst böcker på antikvariat, ofta pocket och när han hittar något riktigt intressant kostar han på sig en inbunden upplaga. Däremot är Staffan Rydén ingen boksamlare.

– Där jag växte upp var det ett tecken på bildning att ha mycket böcker hemma. Jag vill gärna ha böcker hemma, men inte hur mycket som helst. Jag vill gärna ha plats för bilder också, säger han och skrattar lätt.

– Jag har lite slängigt sagt vid ett tillfälle på Svensk scenkonst att vi vill förflytta kulturens position från grädde på moset till jästen i degen.”

Staffan Rydén

Utanför boxen

Läsningen har en aktiv roll i det regionala kulturlivet. En regional litteraturpolitik håller på att mejslas fram och en rad aktörer från akademien till berättarföreningar ska vässa pennorna för det skrivna ordet. Biblioteken har naturligtvis också en roll i den kommande regionala litteraturpolitiken, bland annat som arena för olika litterära evenemang. Staffan Rydén understryker vikten av att hitta möten, både när det gäller att fånga nya läsare och hitta former för kreativa samarbeten.

– Nu har jag bara läst det här som tidsningsläsare, men jag tyckte idén att man ska lägga pengar till idrottsrörelsen var intressant. För att man i idrottsrörelsen ska avsätta tid och engagemang för att nå ungdomar så att de läser. Det tycker jag är ett exempel på hur man kan gå ur sina egna fällor och ta med sig boken eller berättelsen när man åker

till träningen. Jag blev lite förtjust i det här. Det är framför allt pojkar som slutar läsa. Det är så jag tror man ska jobba för att hitta dem där de är, med upplevelsen i det de gör, säger han.

Visa vägen

Om drygt två veckor har Staffan Rydén bytt skrivbord och sin Macbook Pro mot en Dell när han officiellt kliver in på scenen som kulturchef i den regionala kulturbyråkratin. Han när i dagsläget ingen konkret vision inför sin nya roll, utan har ambitionen att i första hand lyssna på alla medarbetare och få en bild av det som görs. Han beskriver sig själv som resultatinkriktad, en ”doer”. Men utan att ha en konkret vision om vad eller hur, utgår han från en vilja att skapa förändring i någon mening.

– Jag upplever att jag ska leta efter det där som vi inte gör och som vi ska göra. Det ska åstadkommas nu och inte sedan. Det gör naturligtvis att man driver åt ett håll. Min ledarstil bygger på att driva på. Sedan gäller det att lyssna in alla kloka synpunkter om vad som är realistiskt och vilken som är den bästa vägen att gå. Men när detta är gjort gäller det att säga: Då gör vi det då, vad väntar vi på? Att nu få vara med på den här resan tycker jag ska bli väldigt roligt och hedrande, säger Staffan Rydén. ■

Gilla Framsidan på Facebook

Har du tips, idéer eller synpunkter är du varmt välkommen att höra av dig till redaktionen. Skriv ett mejl till oss på:

redaktionen@framsidan.net